

Ofschoon niet druk, wordt de *Ruellia* toch door verschillende insecten bezocht. Hoogstwaarschijnlijk zullen deze dus wel een rol spelen bij de bestuiving. Het trof mij echter, dat ik, 's middags tegen vier uur een grooten knop openmakende om meeldraden en stamper nader te onderzoeken, een der meeldraadhoeken geopend en den stempel reeds bestoven vond. De bloem zou den volgenden morgen in de vroege pas opengegaan zijn. Ook heeft het mijn aandacht getrokken, dat de bloemkronen zoo dikwijls aan den onderkant zijn aangevreten. De afgescheiden honig is bij dergelijke bloemen steeds verdwenen. 't Is mij nog niet mogen gelukken den roover op heeterdaad te betrappen.

De vrucht is een langwerpige, lijnvormige, samengedrukte doosvrucht, die met twee schuitvormige kleppen hokverbrekend openspringt. De platte, min of meer cirkelronde zaden zitten met den navel aan een harden, grooten navelstreng, die hier in een spitsen werphaak is veranderd. Bij het openen worden de zaden met kracht weggeslingerd. De zaadhuid is vrij dik en met aanliggende haren bezet, die zich bij bevochtiging oprichten, opzwellen en slijmerig worden, zoodat de zaden in lange rijen aan elkaar blijven hangen.

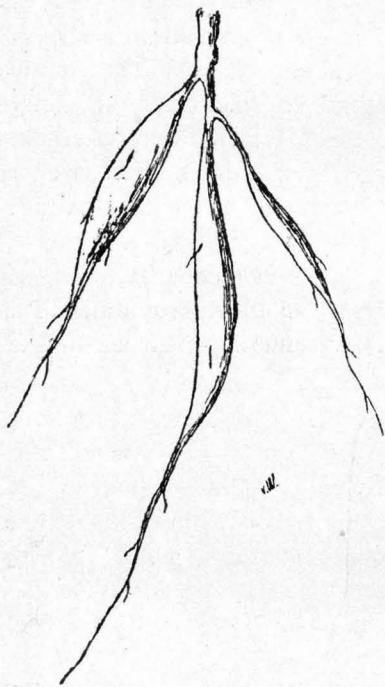

Fig. 4.

Gedeelte van het wortelstelsel van
Ruellia tuberosa.

Ten slotte nog iets ter verklaring van de namen. De soortnaam *tuberosum* is afgeleid van *tuber*, dat knol, bult, uitwas beteekent. Wanneer men Fig. 4 bekijkt, waar een deel van het wortelstelsel van onze *Ruellia* is afgebeeld, dan zal men het met mij eens zijn, dat de naam goed gekozen is. Ook de wetenschappelijke soortnaam van *Polianthes tuberosa* (*Sedep malam*) en van den Aardappel (*Solanum tuberosum*) zijn van hetzelfde woord afgeleid. Omtrent den naam van eerstgenoemde plant nog iets. Kweekers en tuinlui gebruiken heel dikwijls wetenschappelijke namen zonder de beteekenis ervan te kennen. Natuurlijk is de uitspraak dikwijls allerzonderlingst en worden die namen op verschillende wijzen verbasterd. Ook hier hebben we te doen met een aardig voorbeeld van volks-etymologie. Het volk zag in de *Polianthes* en vooral in den dubbelen vorm een „roos”, gezeten op een lange buis „tube”. De naam, aldus begrepen, kreeg burgerrecht en de *Polianthes* wordt thans algemeen *tuberoos* genoemd. De Inlandsche namen *Tjeplikan* en *Pletèkan* zijn klanknabootsingen en geven vrijwel het geluid weer, dat de vrucht bij het openspringen doet hooren.

Ten slotte het beleefd verzoek aan de lezers om niet genoemde vindplaatsen aan de Redactie te willen melden.

v. W.

ONZE VOGELS.

V. Spreeuwen.

„De spreeuw is een vogel uit Holland”, zoo hoorde ik eens een onderwijzeres in een Indische lagere school leeraren en meteen liet ze in haar Hollandsch dierkundeboek een afbeelding van het dier aan de leergrage jeugd zien. Ze had zich dus deugdelijk op haar

leesles voorbereid, deze ijverige juffrouw. Toch had ze met wat meer gepaste — luiheid den kinderen een zuiverder beeld en beter begrip van de gebeurtenissen in het lesje kunnen geven door hen te wijzen op den *Djalak*, die daar buiten op het erf rondliep op zoek naar restjes van de in den speeltijd genoten boterhammen.

Er zijn hier in Indië heel wat spreeuwensoorten zelfs, meer dan in het moederland; zoover ik weet een achttiental. Daarvan komen er twee vrij veel op onze erven voor. De eerste, dien ik daarvan leerde kennen, was de *Djalak*, of ook wel *Djalak soeren* genoemd. Pas een half uurtje geleden als je reinste baar van boord „geploemd” (zou JAN FABRICIUS zeggen), maakte ik op Priok kennis met een zwart met witten vogel van middelmatige grootte en met een duidelijke roode vlek om de oogen. Brutaal schreeuwend en half zingend liep hij parmantig rond op een grasberm bij het station. Dat moet een spreeuw zijn, was mijn eerste gedachte; gestalte, gang en manieren wezen het duidelijk uit. Eenige uren daarna leerde ik op het erf van het hôtél nummer twee kennen. Die was even groot, doch eenvoudiger gekleurd, voornamelijk donkergrijs, alleen aan den vleugelrand en den staart een

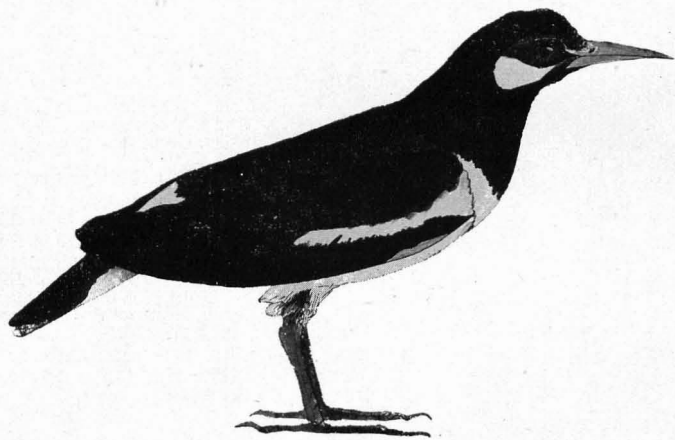

Fig. 1.

Sturnopastor jalla.

weinig wit. Toen ik eenige dagen daarna in het bezit was van Dr. KONINGSBERGERS *De vogels van Java*, deel I, waren de namen gauw gevonden. Nummer één met zijn witte ondervlakte en zijn roode kopvlekken was *Sturnopastor jalla* HORSF., de gewone *Djalak*, (Fig. 1); nummer twee kon niet anders zijn dan *Acridotheres javanicus* CAB. of de *Kaleng*. (Zie voor de laatste Fig. 2, waar hij middenin de hoogste plaats inneemt. Links van hem in de laagte zit de gewone *Djalak*; hier wat ineengedrongen, gewoonlijk steekt hij den kop wat brutaler of ook wel pedanter omhoog).

Voor meer nauwgezette liefhebbers laat ik hier een juister beschrijving van den *Djalak* volgen. Kop, nek, keel en bovengedeelte van de borst zijn zwart met een groenachtigen weerschijs. De wang is van boven evenals de teugel *) rood, het benedendeel van de wang is wit. De rug en de vleugeldekeveren zijn bruingrijs, de stuit wit. Slag- en stuurpennen zijn weer zwart. Overigens zijn alle veeren aan de onderzijde en aan de flanken wit, terwijl ook de schouder en een streep over den vleugel van dezelfde kleur zijn. De scheenveeren zijn aan de buitenzijde een weinig donkergrijs. De lichtelijk gebogen snavel (op Fig. 1 wel wat te sterk aangegeven) is evenals de pooten bleekgeel, de iris wat donkerder. De totale lichaamslengte is 23 cM., waarvan de staart er meer dan 6 krijgt.

De *Djalak* is een levendige vogel. Zijn luide stem klinkt ver over het erf en heeft veel van dien van een praatjesmaker en van een zwetser. 's Morgens vroeg heft hij een soort gezang aan. Schoon is het niet, een ongeschoolde stem kweelt, fluit en roept in allerlei nuancen van het vogelgeluid. Nu eens doet het ons denken aan het gekweel van de *Koetjita*, dan weer aan het gefluit van de *Kapodang*, eenige maten verder klinkt het

*) Teugel is de kopstreek tusschen oog en snavel.

als het „tjokketjokketok” van de *Tjeloetjoek*. De wil en het enthousiasme ontbreken bij dezen morgenzanger niet — hij slaat er zelfs met de vlerken de maat bij — de techniek en de harmonie alleen. Maar lang blijft hij zoo niet zingen, al gauw gaat hij aan het werk, op zoek naar voedsel, wat echter niet verhinderd midden in dien ernstigen arbeid er even een oogeblikje af te nemen voor een liedje. Ja zelfs midden in een hevige ruzie om een of andere lekkernij kan dat er nog wel af; of zouden ze elkaar bij de *Djalaks* met scheldzangen om de ooren gooien? Het heldere en wilde gezang kan echter zoo doordringend klinken, dat het meermalen, komende van het erf tusschen onze schoollokalen, een wanhoop wordt voor een ijverigen spreker vóór en een welkome afleiding voor de zwijgers in de klas. Wat ze al zoo eten? Zoo wat van alles. Het brood, dat hier en daar wel eens op de uitspanningsplaats terecht komt, de sawoe's, die van den boom gevallen zijn, de grauwe rupsen uit de roode bloemen van den *Dadap* (*Erythrina*), de slakjes uit het natte grasveld, allerlei sappige vruchtjes als die van de *Lantana*; kortom wat maar eetbaar is. Evenals ze in hun zang andere vogels nabootsen, zoo doen ze hen ook in vangen en azen na. En ze schijnen zich in alle omstandigheden volkomen thuis te voelen, zoowel als stadsspreuwen op onze straten en erven, dan wel als veldspreuwen op de sawah's en langs de wegen. Meestal komen ze overdag niet in groote troepen voor, of het voedsel moet op een of andere plek zeer overvloedig zijn. 's Avonds echter vereenigen ze zich zeer gaarne. Een of andere boom hebben ze met hun honderden als slaapplek uitgekozen. Waardoor de keuze van dat hôtél bepaald wordt, is me nog niet bekend. Het schijnt er niet op aan te komen of het aan een drukken weg ligt of in een stille kampong. Ook blijkt een of andere boom niet altijd even geschikt te blijven, want nu en dan verhuist men wel eens, terwijl toch ook maanden achtereen dezelfde boom gebruikt wordt. Zoo is reeds sedert langen tijd een der boomen op het voorerf van de opiumfabriek op Salemba elken avond bevolkt. Van heinde en ver komen de spreuwen tegen zonsondergang aangevlogen. Het verzamelen geeft aanleiding tot vreugdezangen, wellicht welkomstmuziek of oden aan het avondrood, maar ook tot leelijk krijschend schelden en twisten. Het geheel vormt zoo langzamerhand een oorverdoovend spektakel, wat voortduurt tot de duisternis gevallen is en de levenmakers slapen.

Ook hierin gelijken de *Djalaks* geheel op de Hollandsche verwanten, die eveneens van dergelijke slaapboomen gebruik maken. Nabij de — ook voor vele hierwonenden welbekende — boschjes van Poot bij den Haag kon men dat 's avonds komen en 's morgens gaan van honderden spreuwen zeer goed waarnemen. Staande op een duintop kon men den geheelen omtrek overzien en bemerken van hoever de spreuwen soms naar hun nachthôtél kwamen vliegen. Wat daar ook te zien was, heb ik bij de Indische spreuwen nog niet ondervonden, n.l. dat de geheele troep tijdens zonsondergang vliegmanoeuvres houdt en ook hoe er bepaalde verzamelboomen zijn, vanwaar in groote troepen naar de slaapboomen getrokken wordt. Belangstellende lezers willen waarschijnlijk wel mededeelingen aan *De Tropische Natuur* zenden, wanneer ze iets weten van dergelijke vliegemonstratiën van Indische spreuwen.

In gevangenschap is onze *Djalak* zeer goed te houden. Wanneer men hem van af half bevederd jong heeft opgevoed, blijft hij een poosje een gezellig huisgenoot. Lang duurt echter zijn trouw niet, zoo ras de jongeling tot man is geworden, of het bakvischje een flinke deern, wordt het vagebondenleven verkozen boven een rustig bestaan in een fatsoenlijk gezin.

Meer zal men den tweeden spreeuw, onzen *Kaleng*, in gevangenschap zien. Niet omdat hij trouwer is — het arme dier wordt gekortwiek of in een kooi gehouden — maar omdat men hem voor schranderder houdt en hij den naam heeft van beter te leeren praten dan de vorige soort. Nu, eigenwijzer ziet hij er in elk geval wel uit. Dat doen hem de rechtopstaande

veertjes op den boven snavel, die de *Djalak* ook wel heeft, doch ze blijven bij hem korter. Dat praten is een gevolg van nabootsingtalent, dat spreeuwensoorten eigen is. Of de *Kaleng* werkelijk dragelijker de menschentaal kan nadoen dan de *Djalak* is me uit ervaring niet bekend. Persoonlijk voel ik niet veel voor de vermaken van het ontwikkelen van welsprekendheid bij arme gevangen — en dikwijls verminkte — vogels, hoewel ik eerbied heb voor het geduld en de kinderlijke onnoozelheid van leermeesters in de Nederlandsche taal voor vogels. Doch hoe ook, de *Kaleng* kan best de geleerde spreeuwen uit de Hollandsche leesboekjes vervangen en worden tot een Indischen klassieken „Spreeuw van den barbier van Doteringsen.”

In levenswijze komt de *Kaleng* vrijwel met den *Djalak* overeen. Alleen heeft hij er nog een arbeidsveld bij: men ziet hem dikwijls bezig als zuiveraar van karbouwenruggen, hetgeen de karbouw van lastige parasieten bevrijdt en ons spreeuwkje een goed maaltje oplevert. In lichaamslengte komt hij de *Djalak* geheel nabij, evenals in kleur van snavel en pooten, ofschoon het geel bij hem helderder is, wat hem den bijnaam *mas* gegeven heeft. Zooals reeds gezegd, hij is eenvoudig van vederkleed. In hoofdzaak donkergrijs, de verlengde kopveeren, de slagpennen en het bovineinde der staartpennen bij zwart af, de flanken en de onderdeelen lichter. Wit zijn de voorste vleugelranden, de uiteinden der stuorpennen en de onderste staartdekveeren. De kleine slagpennen alleen hebben een meer bruine tint.

Indien ge buiten naar spreeuwen uitziet kunt ge nog een derde soort opmerken en

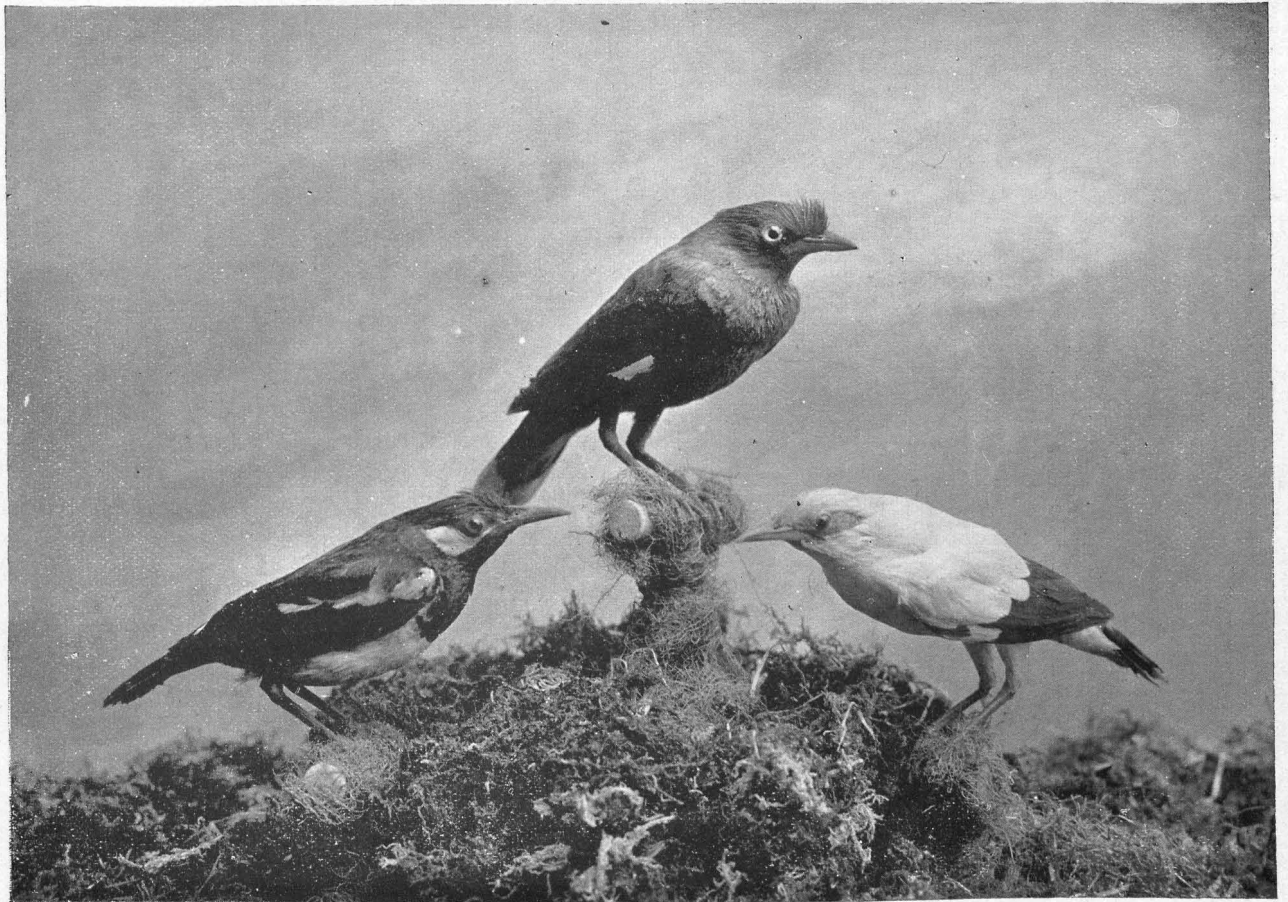

Fig. 2.

Links: *Sturnopastor jalla*. In het midden: *Acridotheres javanicus*. Rechts: *Graculapica melanoptera*.

wel een witte, algemeen bekend als *Kaleng poetih*. Het is *Graculapica melanoptera* BOIE, waarvan ge een afbeelding vindt in Fig. 2. Behalve de staart en de vleugelpunten, die zwart zijn, is hij geheel wit. Evenals *Sturnopastor jalla* heeft hij een gerimpelden huid om het oog, die bij hem echter geel is. Ik heb hem maar zelden op de erven aangetroffen, hij schijnt meer veld- dan stadsspreeuw te zijn. Wat behoeften en gedrag betreft, komt hij de beide vorige soorten geheel nabij. Zoowel plantaardig als dierlijk voedsel is hem lief. In groote troepen heb ik hem bezig gezien aan de randen van een bosch in het Zuiderkalkgebergte. De zuid- en westrand van dat bosch werd, behalve door allerlei opslag, door groote struiken van paarse *Phytolacca* gevormd. Deze planten droegen vele groenzwarte bessen, waarin de *Kaleng poetih* duchtig huishield. Dat hij op deze wijze aan de verspreiding van de zaden ijverig meewerkte, was te zien op takken en bladeren, waar hij zijn zegeningen verspreid had. Men kon er de zwarte platte zaden makkelijk in terugvinden.

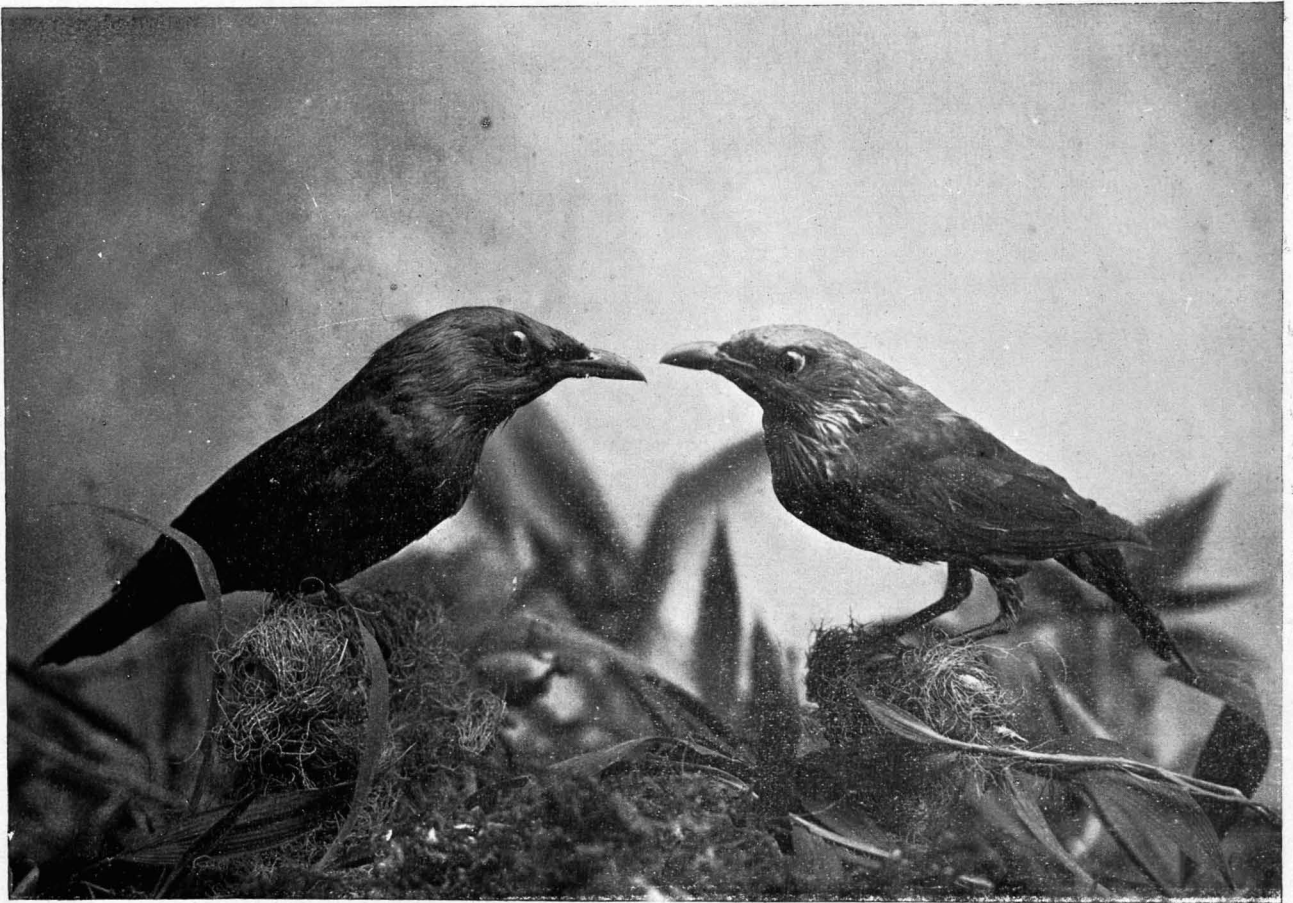

Fig. 3.
Calornis chalybea.

Een vierde soort zult ge eveneens meer buiten de kotta aantreffen. Het is de wat kleinere *Tjamperling* of *Calornis chalybea* HORSF. Fig 3 geeft er een paar van. Het mannetje is totaal zwart met een sterken smaragdgroenen weerglans; de groote slag- evenals de

stuurpenen geven dien glans weinig of niet te zien. Ook bek en pooten zijn zwart, de iris is mooi rood. Het wijfje mist den groenen weerschijn, doch is overigens gelijk als het mannetje gekleurd. De lichaams grootte is wat geringer dan die van de vorigen, meer dan 18 cM. lang wordt hij niet. De vogel rechts op Fig. 3 zou een jong dier kunnen zijn, de jongen zijn zonder glans en vooral aan de onderzijde wat lichter dan de oudere vogels.

De *Tjamperling* behoort tot het geslacht der *glans-* of *purperspreeuwen*, een groep die in Afrika meer vertegenwoordigers telt. Onze Indische *purperspreeuw* heeft ongeveer hetzelfde leventje en verkiest hetzelfde voedsel als de vorige soorten. Hij is echter meer zanger dan zij, zelfs een der beste van Java en wordt daarom wel als kooivogel gehouden. Zijn nest maakt hij zeer graag in de holte van een boom, ofschoon ik vermoed, dat zijn snavel niet krachtig genoeg is het gat zelf uit te hakken. De eieren zijn gevlekt, terwijl die van de vorige soorten effen blauw gekleurd zijn, zeer licht bij den *Djalak*, donkerder bij den *Kaleng*.

Ten slotte dient bij een bespreking van Indische spreeuwen er op gewezen te worden, dat de zoo overbekende *Beo* of *Mainatus javanensis* OSB. tot deze familie behoort te worden gerekend. Deze algemeen als kooivogel gehouden zwarte vogel met zijn gele kopellen en een witten band over de vleugels behoort in het lage hout van boschrijke streken thuis. Bij de inlanders is hij meer bekend onder den naam van *Tiseng*. Hij staat, wat nabootsen betreft, bovenaan in de familie der spreeuwen en niet minder als oorverdoovende levenmaker.

Voor hen, die hun inlandsche namen van de spreeuwen willen ruilen voor de meer juiste, wetenschappelijke namen, geef ik volgend lijstje.

Beo, j. — *Mainatus javanensis* OSB. (zie boven).

Boeroeng kombang, m. — *Calornis chalybea* HORSF. (zie boven).

Boeroeng mati itam, m. — *Paradigalla carunculata* LESS. Een spreeuwsoort van Nieuw-Guinea, die om de schoone zwarte bevedering gejaagd wordt en wiens huid als die van een paradijsvogel in den handel komt.

Djalak, m. — Collectief naam voor allerlei soorten, in het bijzonder voor *Sturnopastor jalla* HORSF. (zie boven).

Djalak awoe of *aboe*, j. — *Graculapica melanoptera* BOIE. (zie boven).

Djalak poetih, m. — idem.

Djalak soengoe, j. — *Acridotheres javanicus* CAB. (zie boven).

Djalak soeren, j. — *Sturnopastor jalla* HORSF. (zie boven).

Kaleng, m. — *Acridotheres javanicus* CAB. (zie boven).

Kaleng mas, m. — *Acridotheres javanicus* CAB. (zie boven).

Kaleng poetih, m. — *Graculapica melanoptera* BOIE (zie boven).

Kalolojang, m. — *Calornis chalybea* HORSF. (zie boven).

Manoek geuri, s. — *Calornis chalybea* HORSF. (zie boven).

Manoek seling, j. — *Calornis chalybea* HORSF. (zie boven).

Mencho, j. — *Mainatus javanensis* OSB. (zie boven).

Moentjang, m. — *Sturnia sturnia* PALL. Niet algemeen waargenomen spreeuwsoort van Java. Rug zwart, onderdeelen wit, wat kleiner dan de *Djalak*. Schuw.

Monoleti, (Celebes) — *Scissirostrum dubium* LATH. Een niet algemeen bekende spreeuwsoort van Celebes.

Perling, m. — *Calornis chalybea* HORSF. (zie boven).

Seling, j. — *Calornis chalybea* HORSF. (zie boven).

Tanggo lippo, (Celebes) — *Calornis metallica* TEMM. Glansspreeuw van Celebes en Halmaheira.

Tjamperling, m. — *Calornis chalybea* HORSF. (zie boven).

Tiseng, m. — *Mainatus javanensis* OSB. (zie boven).

Tiong-tiong, m. — *Mainatus javanensis* OSB. (zie boven).

A. J. K.